

Hvart komma de, som tydd fått dödens gåta?
 Jag vet ej om man sanning mig har sagt,
 men ofta, när till nattro alt är bragt,
 andarne, sägs det, samlas för att gråta,

Gråta, ej öfver dem, som ljusets himmel
 en solglad fristad skänkt för evig tid,
 nej, öfver oss, elända, som bland strid
 och nöd bo kvar i denna skuggvärlds vimmel.

Vid dagens gryning öfveralt jag spårar
 en tåresådd, som klar bland gräset ler . . .
 Tänk, om den dagg, där himlens glans sig ter,
 just vore hädangångne andars tårar!

Om parallelteorin i psykologin.

Genmäle till Herr E. Westermarck.

Doktor Edvard Westermarck har uti innevarande års januarihäfte af Finsk Tidskrift sökt vederlägga de anmärkningar jag i „Försök till en framställning af psykologin“ II: 1 riktat mot den s. k. „monistiska“, rättare parallelistiska åsikten om förhållandet mellan själ och kropp. Då meningsolikheten mellan hr W. och mig angår en viktig och för närvarande mycket omtvistad filosofisk principfråga, anser jag mig icke böra lämna hans uppsats obesvarad, och utber mig i samma tidskrift där den ingått svar för ett genmäle.

Jag hade sökt visa att de moderna s. k. monistiska filosoferna, hvilka betrakta sjäslif och hjärnvärksamhet såsom tvänne parallela fenomengrupper eller „aspekter“ af ett och samma obekanta reala, pläga luta åt materialism. Hr W. erkänner detta vara fallet med „några“ ibland dem, men tror icke såsom jag att detsamma gäller äfven om Lange, Spencer och Bain. Jag hade dock till stöd för min mening anfört uttryckliga uttalanden af de sistnämde utan att hr W. försökt visa att dessa uttalanden vore af mig oriktigt anförda eller missförstådda. Och hvad mera är, jag hade ej blott genom anförande af deras egna ytt-

randen visat att anhängarne af parallelteorin värligen luta åt materialism — därvid dock erkännande att de ofta visa sig vacklande — utan äfven sökt förklara hvarför och i hvilken mening en lutning åt materialism är naturlig för dessa filosofer. Ej håller dessa mina anföranden har hr W. sökt vederlägga.

Naturligtvis är dock frågan huruvida parallelteorins anhängare äro benägna för materialism eller icke af underordnad vikt i jämförelse med den, om nämnda teori i sig själf är sam. Hr W. anför såsom stöd för densamma lagen om kraftens bestånd, hvilken enligt honom skall vara oförenlig med den af mig förfäktade åsikten om en växelvärkan mellan själ och kropp. Denna lag, säger han med åberopande af Höffding, har veterligen sin tillämpning endast på fysiska krafter; sådan den framställts af sina förnämsta målsmän innebär den, att om en kropp förändrar sitt tillstånd eller sin rätliniga rörelse, orsaken härtill måste sökas i en *yttre* företeelse. Ingen materiell förändring i hjärnan kan således förklaras genom själens ingripande utan att man råkar i strid med lagen om kraftens bestånd. Den enda hypotes som icke innebär en förnekning af denna lag är parallelteorin. Sådant är hr W:s yrkande.

Mig synes dock att hr W. endast påstått, men icke bevisat att lagen om kraftens bestånd nödvändigt innebär det fysiska förändringar endast kunna hafva *yttre* d. v. s. fysiska orsaker. Det är just frågan om ifrågavarande lag värligen har en sådan innebörd, om den värligen fordrar att inga fysiska förändringar, t. ex. i hjärnans tillstånd, få anses hafva sina närmaste föranledande orsaker i psykiska fakta, t. ex. i viljeakter af en viss intensitetsgrad. Med lagen om kraftens (egentligen: energins) bestånd förstår man det sakförhållande, att under alla förändringar i naturen, hvarigenom latent kraft (d. v. s. potentiell rörelse) förvandlas till lefvande kraft (värlig rörelse) eller tvärtom, eller ock den lefvande kraften antager de olika formerna af massrörelse, värme, ljus, elektricitet m. m., totalsumman af kraft aldrig ökas eller minskas. Men omedelbart följer häraf ingenting i afseende å den kvalitativa beskaffenheten af de orsaker eller agenter, som kunna föranleda kraftförvandlingar i naturen. Att dessa orsaker endast kunna vara af fysisk beskaffenhet är en sats som fordrar sitt särskilda bevis. Och hr W. misstager sig, när han påstår att lagen framställts af sina „förnämste målsmän“ så som han vill hafva den uppfattad. Hvarken lagens förste upptäckare, Robert Mayer, eller Helmholtz hafva uppfattat den så som om den skulle utesluta all växelvärkan af psykiska agenter med fysiska.

Frågan huruvida hvarje kraftförvandling i naturen har sin uteslutande orsak i föregående fysiska fakta eller om i något fall en psykisk akt kan medvärka till förvandlingen — denna fråga kan, såvidt den beträffar sinligt förnimbara fenomen i deras förhållande till själslifvet, endast på erfarenhetens väg be-

svaras. Men svaret är ännu icke af erfarenheten gifvet. Hr W. säger väl att lagen om kraftens bestånd, „såvidt den hvilat på hittills konstaterade fakta, absolut intet vet om att någonting annat än en fysisk, en yttre kraft skulle kunna förvandla en fysisk spännkraft till lefvande kraft“. Men det är naturligt att lagen — eller rättare dess målsmän — ingenting veta om annat än fysiska krafter, så länge de ej rikta sin uppmärksamhet på annat än fysiska företeelser. Det är först när uppmärksamheten riktas på förhållandet mellan fysiskt och psykiskt som fråga uppstår huruvida fysiska kraftförändringar äfven här kunna vållas endast af fysiska krafter. Att för det rent fysikaliska området hr W:s sats gäller är otvifvelaktigt, men bevisar alldeles intet rörande förhållandet mellan fysiskt och icke-fysiskt. Tills vidare har man ej kunnat noggrant iakttaga tidsordningen för hvardera slaget af fakta i deras inbördes förhållande; just därför lämnar erfarenheten tills vidare möjligheten öppen för båda hypoteserna, såväl den af hr W. som den af mig hyllade. Hr W:s yrkande att förändringar i hjärnan endast kunna hafva fysiska orsaker, emedan andra materiella förändringar visat sig hafva det, är lika oriktigt som om någon rasonnerade t. ex. sålunda: emedan i alla undersökta fall organismer uppkommit endast ur ägg, är det omöjligt att de första organismerna kunna hafva uppkommit annorlunda än ur ägg. Att, då frågan är om sär-egna fall, på dem utan vidare tillämpa analogier från andra fall, hvilka med de förra endast delvis äro likartade, är icke att gå vetenskapligt till väga.

Hr W. säger: parallelteorin kan ej beröfvas det starka stödet den eger i lagen om kraftens bestånd, innan det *bevisats* att en själsakt kan åstadkomma en dylik förvandling i hjärnan. Men det måste billigtvis frågas huru lagen om kraftens bestånd kan utgöra ett „starkt stöd“ för en viss teori, så länge den låter för-ena sig äfven med en den förra motsatt teori. Och hvarför bevisningsskyldigheten i närvarande fall uteslutande skulle åligga hr W:s motståndare, men icke honom själf eller hans meningsfränder synes mig icke håller rätt klart framgå ur hans anföranden. Jag nödgas därför, innan hr W. bevisat motsatsen, vidhålla att erkännandet af lagen om kraftens bestånd låter för-ena sig med åsikten om en växelvärcan mellan själ och kropp, så att hjärnprocessen, äfven om viljan tänkes därpå invärka, kan försiggå enligt de fysikaliska lagarna. Det är blott detta som den af mig efter Kroman citerade liknelsen om mjölnaren, som sätter sin kvarn i gång, åsyftar att förtydliga; en liknelse, hvilken ju naturligtvis så till vida haltar, som mjölnaren därvid måste använda någon muskelkraft, eftersom han icke är en ren ande.

Hr W. missuppfattar min anmärkning att vissa psykiska fakta, såsom medvetandets enhet och själfmedvetandet, ej hafva några noggrant motsvariga korrelater hjärnvärksamheten. Hr

W. säger att medvetandets enhet visserligen är en „besynnerlig omständighet“ (egentligen är den „besynnerlig“ blott om man förutsätter att alt borde förhålla sig så som det materiella), men frågar: „hvilken rätt ega vi att säga att de själsakter som innebära medvetande om psykisk enhetlighet samt själfmedvetande icke kunna åtföljas af fysiska processer i hjärnan?“ Men jag har ju alls icke nekat att nämnda själsakter „åtföljas“ af fysiska processer i hjärnan; däremot har jag sagt att hvarje själsakt hvarigenom en mångfald (t. ex. af föreställningar) förknippas till enhet, såsom exempelvis vid en jämförelse, ej kan hafva någon noggrann motsvarighet i den åtföljande fysiska processen. Vid en jämförelse sammanfatta vi de jämförda föreställningarna i en ny, dem båda förbindande föreställning, utan att dock de förra skulle i den senare gå under och försvinna (hvarigenom i själfva värdet jämförelsen blefve omöjlig). Det materiella kan däremot aldrig förhålla sig på sådant sätt, att ett mångfaldigt skulle förknippas till verklig enhet utan att därigenom dess mångfald helt och hållet skulle utplånas. Vi kunna häraf draga den viktiga slutsats, att lagarna för det psykiska lifvet äro åtminstone i väsentlig mån andra än lagarna för den fysiska tillvaran. Hvad hr W. i detta sammanhang ordar om fall af vansinne, hvilka varit förbundna med hjärnstöringar, synes mig icke höra till saken.

Hr W. söker vidare gendrifva hvad jag sagt om parallelteorins förhållande till darwinismen. Jag hade framhållit att, då parallelteorin nekar all invärkan af sjäslifvet på organismen, den måste anse utvecklingen af ett sjäslif hos de lefvande varselerna vara utan ringaste gagn för dessas existens. Den är således ur stånd att förklara sjäslifvets utveckling på darwinistiskt sätt, nämligen genom det naturliga urvalet. Hr W. anmärker härtill att darwinismen icke gör anspråk på att förklara sjäslifvets uppkomst eller hvarför så och så beskaffade själsakter förbinda sig med så och så beskaffade hjärnprocesser, men att den *förutsätter* en korrelation mellan sjäslif och hjärnprocess samt under denna förutsättning förklarar utvecklingen af sjäslifvet. Det är, menar han, egentligen icke det psykiska lifvet som är nyttigt för en arts bestånd, utan de fysiska processer vid hvilka det förra är fästadt; och då de senare utveckla sig hos en art genom det naturliga urvalet, utvecklar sig jämte dem äfven sjäslifvet. — Jag erkänner att, om man engång besluter sig för att antaga parallelteorin, man kan vidhålla den darwinska selektionsläran i denna modifierade form, hvilken dock är en helt annan än den, hvari Darwin själf framställt sin lära. Men det skulle därvid återstå att bevisa att alla de förändringar i djurarternas byggnad, hvilka bevisligen gynnat deras bestånd, haft denna nyttiga värkan *omedelbart*, såsom *fysiska förändringar betraktade*, och utan afseende å de förändringar i sjäslifvet som bildat deras korrelater. M. a. o. det skulle återstå

att bevisa att den fysiska förändringen hade varit nyttig äfven om tilläfventyrs ingen psykisk förändring varit därmed förbunden. Huru skall man förstå exempelvis utvecklingen af sinnesorganerna? Hvarför skulle utvecklingen af syn- och hörselorganer varit för arternas bestånd nyttig, om icke just därigenom att den möjliggjort tydligare syn- och hörsel förmåelser? Man kan icke säga att ett mer eller mindre utveckladt materielt öga i och för sig vore för sin ägare af någon nytta i kampen för tillvaran. Den fullkomning af sinnesorganerna som faktiskt skett blir förklarlig, endast om vi antaga att fullkomningen af själfva förmåelserna såsom sådana, d. v. s. såsom psykiska akter, varit nyttig. Men detta kan icke hafva varit fallet, om icke förmåelserna såsom sådana i något afseende bestämt individernas sätt att handla. — Då hr W. tillägger mig åsikten att „det högre själslifvet eger ingen fysisk motsvarighet“, så kan jag icke vidkännas denna åsikt, om därmed skall förstås att det högre själslifvet hos människan alls icke skulle hafva något materielt underlag i hjärnprocessen. Det är icke min mening att människan kunde t. ex. filosofera eller författa episka skaldestycken utan att använda sin hjärna. Däremot är det sant att vi hittills mycket litet veta om det arbete hjärnan härvid utför och att vi alls icke kunna bedöma huru noggrant specialiserad „motsvarigheten“ eller korrelationen är mellan sagda själslif och hjärnarbetet.

Hr W. klandrar att jag emot parallelteorin vädjat till „common sense“. Jag har i själfva verket sökt visa att nämnda teori nödvändigt leder till vissa konsekvenser, dem jag trott mig hafva anledning att kalla „vidunderliga“. Men uppvisandet af dessa konsekvenser — hvilka hr W. ej sökt gendrifva — var nödvändigt för en klar uppfattning af den ifrågavarande teorins egentliga betydelse och innebörd. Jag hade dock i själfva verket endast flyktigt dröjt vid denna sida af saken. Det hade varit lätt att uppvisa ännu flere „vidunderliga“ konsekvenser af nämnda teori, vare sig man såsom Bain, Ribot och andra fattar den på ett sätt, som närmar den till materialismen, eller att man med Höffding och hr W. söker undvika en sådan tolkning genom att uppfatta själslifvet, ej såsom ett bifemen till det fysiska grundfenomenet, utan såsom en fenomenegrupp med ett inre sammanhang inom sig själf, liksom den fysiska tillvaran har sitt sammanhang inom sig själf. Hr W. framhåller uttryckligen mot mig såsom oriktigt det påståendet, att enligt erfarenhetens vittnesbörd själstillstånden hos individen ofta hafva sina antecedentier i kroppsliga tillstånd. Men ställer man sig på hr W:s ståndpunkt, så mötes man naturligtvis genast af den svåra frågan: huru skola de sinliga förmåelserna förklaras? Man får då naturligtvis icke förklara dem på det vanliga sättet: att fysiska intryck på sinnesnerverna, längs dessa fortleda till hjärnans sensibla centra, där åstadkomma retningstillstånd, hvilka såsom när-

maste orsaker föranleda de tillstånd i medvetandet vi kalla „sinliga förnimmelser“. Nej — så får, enligt hr W., saken icke förklaras, alldenstund ingen hjärnprocess kan föranleda ett tillstånd i medvetandet. Men hvori har då den sinliga förnimmel-sen, denna nu i mitt medvetande uppträdande syn-, hörsel-, känsel- o. s. v. sensation sin orsak? Hr W. borde konsekvent svara: i ett föregående psykiskt tillstånd. Men huru är detta tänkbart? Den nu uppdykande synförnimmelsen kan ju vara förnimmel-se af ett föremål som jag aldrig förut sett, om hvars utseende, ja om hvars tillvara jag förut aldrig haft någon aning. Om jag således icke i några föregående själstillstånd hos mig kan finna orsaken till att en synförnimmel-se uppstår i mitt medvetande, så återstår ingen annan förklaring än att denna synförnimmel-se frambringas af det obekanta reala, som enligt teorin ligger till grund för alla såväl fysiska som psykiska tilldragelser. Det obekanta reala frambringar en synförnimmel-se såsom kor-relat till den fysiska processen i det sensibla hjärn-centrum. Men att det obekanta *just nu* frambringar synförnimmel-sen har då sin anledning däri, att *just nu* en process i det sensibla hjärn-centrum eger rum. Alltså är i alla fall den fysiska processen anledning, föranledande orsak, till själsakten. Men detta skulle ju i själfva verket innebära att ett fysiskt faktum kan vara orsak till en själsakt. Och i hvad afseende vore det lättare att tänka sig att ett fysiskt faktum värkar på det „obekanta reala“ så att det hos detsamma utlöser en själsakt, än att tänka sig denna värkan ske på det individuella jag, hvars tillvara åtminstone icke kan betvivlas, eftersom den intygas af själfmedvetandet?

För öfrigt är klart att ur parallelteorins synpunkt indivi-den egentligen icke har tillräckliga skäl att antaga tillvaran af några materiella ting såsom existerande utom hans eget medvetande. Människan har omedelbar erfarenhet blott af sitt eget medvetandes innehåll. Men från de till detta innehåll hörande sinliga förnimmel-serna sluter hon ovilkorligt till existensen af materiella ting utom henne själf; och hon gör det på den grund, att hon ej upptäcker någon annan *orsak* till förnimmel-sernas upp-trädande i sitt medvetande än invärknin-gar af sådana yttre ting. Men om nu, såsom parallelteorin lär, intet medvetandets faktum kan hafva sin orsak i materiella ting, så är ju detta vårt vanliga sätt att sluta falskt och oberättigadt. Jag har alltså icke tillräckliga skäl att anse den materiella världen existera annan-städes än i mitt eget medvetande. Parallelteorin utmynnar, såsom synes, i kunskapsteoretiskt afseende i en öfverspänd och bottenlös subjektiv idealism.

Jag kunde här sluta, men anser mig till förekommande af ett möjligt missförstånd böra tillägga ännu några ord. Det kunde af det ofvan framställda måhända synas som om, då jag säger att hittills kända fakta icke vederlägga antagandet af en växel-värkan mellan själ och kropp, jag därmed skulle medgifvit att

en framtida erfarenhet måhända skall vederlägga samma antagande. Det kan förefalla som om jag skulle erkänt att parallelteorin vore bevisad, därest det kunde ådagaläggas att lagen om kraftens bestånd har den betydelse hr W. tillägger den, nämligen att hvarje fysisk förändring har endast fysiska orsaker. Sådan är dock icke min mening. Tvärtom anser jag att *äfven om hr W. hade rätt i sin uppfattning af lagen om kraftens bestånd, han dock hade orätt i sin åsikt om förhållandet mellan själ och kropp.* Detta beror därpå att, enligt min åsikt, hr W:s, liksom parallelteoretikernes öfverhufvud, hela uppfattningssätt, särskildt af de materiella företeelserna, lider af en viss ohjälplig skefhet.

Jag hade i mitt arbete visserligen antydt, men icke närmare utfört den uppfattning af materien, som egentligen ligger till grund för den af mig hyllade teorin om en växelvärkan mellan själ och kropp, i afsikt att återkomma till denna fråga i slutet af arbetet. I själfva verket kan man svårligen utreda förhållandet mellan själ och kropp utan att beröra frågan om materien, hvilken plägar räknas bland de i dåligt rop stående s. k. „metafysiska“ frågorna. Då emellertid hr W. erkänner att äfven hans parallelhypotes „icke utesluter längre gående metafysiska förmodanden“, hoppas jag han är liberal nog att tillåta äfven mig några „längre gående förmodanden“. Dessa förmodanden skola dock måhända finnas hafva ett stöd i erfarenheten och häri ega ett företräde framför parallelteorin, hvilken genast från början, enligt min tanke, ställer sig i en flagrant motsägelse till erfarenhetens säkraste fakta.

Det synes mig nämligen obestriddigt att denna teoris själfva grundpåstående att sjäslifvet vore en „aspekt“ eller „fenomen“ i samma mening och på samma sätt som de fysiska företeelserna vore faktiskt oriktigt. Det är faktiskt icke fallet att sjäslifvet är blott en „aspekt“, eftersom sjäslifvet innebär ett *värkligt föreställande* af sig själf och annat. Att kalla sjäslifvet en „aspekt“ är att säga att det är ett visst föreställnings-*innehåll*; men det är icke ett blott föreställningsinnehåll, emedan det äfven är det föreställande som föreställer innehållet. Sjåslifvet är altså något värkligt, i mening af ett själfständigt reale. Det förhåller sig annorlunda med de fysiska företeelserna, inbegripet hjärnprocesserna. Det sinliga är oss gifvet såsom en „aspekt“, d. v. s. såsom något förestäldt, förnummet, såsom ett innehåll som har sin tillvara i våra föreställningar och för sin tillvara förutsätter vårt föreställandes tillvara. Vi sluta från de sinliga företeelserna till existensen af materiella ting, men vi behöfva ej sluta till vårt jags existens emedan vi erfara den. Just emedan de sinliga företeelserna äro fenomen, afspeglingar af något annat i vårt jag, kan vårt jag själf icke vara ett fenomen. Eller m. a. o. vårt jag har icke, såsom det sinliga, sin tillvara i

våra föreställningar, emedan tvärtom föreställningarna ha sin tillvara i jag'et.

Den af parallelteorin hyllade meningen att anden blott vore ett fenomen af något obekant reale, att han således icke skulle erfara sin egen realitet, utan stode till sig själf i samma ställning som till den materiella verkligheten, denna mening förbiser helt och hållet den egentliga skilnaden mellan inre och yttre erfarenhet, själfmedvetande och sinligt medvetande. Den inbillar sig att skilnaden blott består i att de hvardera hafva till föremål olika slag af fenomen. Men den egentliga skilnaden är den, att själfmedvetandet direkt, det sinliga medvetandet indirekt hänför sig till det verkliga. Eller m. a. o. själfmedvetandet har omedelbart till föremål något verkligt, det sinliga medvetandet omedelbart något fenomenelt. När en Luther genomkämpar väldiga själsstrider, så äro dessa strider icke något som blott synes honom försiggå i hans ande, utan de försiggå verkligen där. Men om vi se en sten, så ingår icke den materiella massan som sådan i vårt medvetande, utan framkallar genom förmedling af vibrerande eterpartiklar och nervmolekyler där en synbild.

Den sinliga världen, såvidt den finnes i medvetandet, är en fenomenvärld. Den är ett inbegrepp af värkningar på jaget, värkningar, hvilkas beskaffenhet icke beror blott af den yttre verklighet (materien), som framkallar dem, utan äfven af det påverkade jagets natur och egna tillgöranden, medels hvilka detta lokaliserar, förknippar och på mångahanda sätt formar de utifrån gifna intrycken. Det är därför som den sinliga världsbilden i vårt medvetande icke kan vara en kopia af den yttre realiteten.

Nu är det klart att vårt jag såsom ett reallt väsende egentligen icke kan befinna sig i växelvärkan med denna sinliga världsbild i sitt eget medvetande. Att antaga en sådan växelvärkan vore ungefär lika inexakt som att säga att spegeln befinna sig i växelvärkan med den bild, som målar sig på hans yta. Det vore riktigare att säga att spegeln befinna sig under invärkan af det ting, som kastar bilden, och närmast af de från detta ting återkastade etervibrationerna. Sålunda befinna sig äfven jaget under invärkan af den utom detsamma varande verklighet, de reala ting, som i dess medvetande föranleda de sinliga fenomenerna. Lika litet kan man säga att själen (jaget) värkar på de sinliga fenomenerna såsom sådana. Den värkar på de reala ting, som ligga till grund för och framkalla sagda fenomen.

Äfven organismen, äfven hjärnan och dess processer, såvidt man kan känna dem genom sinnena, höra till de sinliga fenomenernas klass. Själen, d. v. s. jaget, växelvärkar i grunden icke med hjärnan, betraktad såsom detta syn- och känbara föremål, utan med de reala ting, som i medvetandet frambringa det fenomen vi kalla hjärna. Det är detta man förnuftigtvis

måste mena, då man talar om en växelvärkan mellan „själ och kropp“.

Om beskaffenheten af de reala ting, som frambringa fenomenet af sinnevärlden, har den mänskliga eftertanken sedan gammalt sökt bilda sig bestämdare begrepp; det är sålunda man kommit till begrepp om materie, atomer, molekyler, samt dem tillhörande krafter. Men dessa begrepp söker eftertanken i förekommande fall gemenligen utbilda blott så långt som han behöfver för begripande af de föremål, med hvilka han för tillfället sysselsätter sig. Fysiken och kemien hafva bildat sig sina begrepp om materien och sökt utveckla dem så långt som för deras ändamål nödigt varit. Förhastadt vore dock att påstå att dessa begrepp, hvilka måste betraktas såsom hypotetiska hjälpbegrepp för begripliggörande af de fysisk-kemiska fenomenerna, *därför* att de visa sig väl fylla denna bestämmelse, måste anses innefatta det definitiva och slutgiltiga angifvandet af den för sinnevärlden till grund liggande realitetens väsende. En till en dylik slutgiltig uppfattning syftande forskning vore *filosofisk* — icke mera fysisk-kemisk forskning. En fysikalisk förklaring af materien är icke detsamma som en filosofisk förklaring; hvad som ur den förra synpunkten är tillräckligt, kan vara otillräckligt ur den senare. Just *därför* har den filosofiska forskningen så mycket svårare att komma till ett tillfredsställande resultat än den fysisk-kemiska.

Det skulle föra för långt att här närmare utlägga hvarför filosofin från sin ståndpunkt måste betrakta atomhypotesen i fysikalisk-kemisk mening såsom ett blott approximativt giltigt åskådningssätt, hvilket väl kan hafva giltighet för dessa vetenskaper, men dock ej uttrycker materiens egentliga väsende. Vi måste förbigå de grunder, filosofin har att anse den s. k. materien för en mångfald reala väsenden med inre, d. v. s. de psykiska mer eller mindre liknande tillstånd, samt hvarför hon öfverför äfven utsträckningen till de fenomenella egenskapernas sfär och således ser sig tvungen att i enlighet härmed ombilda det vanliga rörelsebegreppet. Äfven begreppet om den materien tillhörande „kraften“, hvilken yttrar sig i rörelse, resp. hämning af rörelse hos de materiella tingen, måste då undergå en motsvarande förändring.

Hvad beträffar lagen om kraftens bestånd hör begreppet därom till dem, hvilka den exakta vetenskapen med stöd af gjorda erfarenheter bildat för att förklara de fysikaliska fenomenerna. Det är icke bildadt för att uttrycka naturen af det reala, som ligger till grund för sagda fenomen, och vi hafva ingen rätt att säga att denna lag gäller för det reala själf. Den inbördes kvantitativa ekvivalens mellan rörelser af olika form, hvori lagen yttrar sig, gäller blott för den fysiska värld, inom hvilken rörelser från en ort i rummet till en annan förekomma, men gäller ej för en värld, till hvilken utsträckning och

rörelse icke höra. Eller m. a. o. de fysikaliska sakförhållanden, hvilka, naturvetenskapligt betraktade, få sin förklaring ur lagen om kraftens bestånd, måste, filosofiskt sedda, återföras till så att säga mera primära sakförhållanden, till inre tillstånd och tillståndsförändringar hos själfva de reala väsendena.

Då nu lagen om kraftens bestånd gäller blott för de fysikaliska fenomenen, men själen såsom ett reale står i växelvärkan icke med dessa fenomen utan med de reala väsenden, som för fenomenen ligga till grund, så är klart att lagen om kraftens bestånd icke kan utgöra ett bevis mot möjligheten af själens växelvärkan med hjärnan, ej ens om lagen innebure att hvarje hjärnprocess har endast fysiska orsaker. Ty den omständigheten att hjärnverksamheten såsom fenomen på ingen punkt afbrytes af någon psykisk faktor utesluter icke att den psykiska faktorn kan förhålla sig såsom orsak eller värkan till förändringarna hos de reala väsenden, hvilkas fenomen hjärnverksamheten är. Att de fysiska företeelserna såsom föremål för erfarenheten hafva ett sammanhang blott med hvarandra vore då ett faktum endast i den sinliga fenomenvärlden, men icke bortom densamma.

Hr W. skall kanske anmärka att detta betraktelsesätt är för „common sense“ föga tilltalande. Men därtill kunde svaras med hr W:s egna ord: „common sense är icke en kompetent domare i vetenskapliga frågor“. För öfrigt vågar jag hoppas att de af mig framställda hypoteserna äfven ur det vanliga människoförståndets synpunkt skola vid anställd pröfning befinnas åtminstone antagligare än parallelteorin och att ur de förra åtminstone inga för „common sense“ så stötande konsekvenser skola kunna dragas som ur den senare. Detta är, som sagdt, icke något bevis för min åsikts riktighet; men hvarför skulle man icke ställa sig på en vänskaplig fot med det vanliga människoförståndet — om man utan kränkning af sitt vetenskapliga samvete så kan hafva det?

Th. Rein.

